

Обележавање Дана словенске писмености
25. мај 2014.

Часлав Николић

ЉУБАВ И ЈЕДИНСТВО СВЕМУ ДРУГОМ ПРЕТПОСТАВЉЕНИ

Уводна реч

Пре 814 година, на прелазу из 12. у 13. век, у спису којим се уређује живот монаха у манастиру Хиландару *Хиландарски типик*, у глави 25 „О томе да не волимо да код вас буде велики број, него ако је и мало, нека је са љубављу“, Свети Сава установљава начело мере, довољности у располагању земаљским добрима. Довољност је саобразна принципу хармоније, лепоте и целовитости бића, исказаним како у броју чланова монашке заједнице и у односу међу монасима, тако и у изновном прожимању послушности монаха и воље Господа да свет подари свету, у којем увек постоји опасност од прекомерности:

„Велики број међу вама не волимо да буде. Толико да вас буде колико је довољно да имате хране, и који побожност, љубав и јединство свему другом претпостављате, који се својим игуманима у сваком стрпљењу и смерности срца повинују, и њима заповедам да пожуре на богољубно испуњење, а они други да се одашиљу, па макар требало и мало да вас остане. Боље је један који чини вољу Господњу, него мноштво беззаконика.“ (Свети Сава 2009: 41)

Хиландарски типик Светог Саве разумева време као димензију у којој се богољубље потврђује, тако да се богољубљем, па дакле и човекољубљем историјско искуство преображава. Примерење је потребно времену ради повратка у Закон као у живот, будући да је прекомерност времена произнесена одлагањем Божје воље. Отуда Свети Сава из начела довољног броја – за манастир као за протополис – изводи начело хитања у испуњење. Словесност је карактер стремљења управљеног према Богу и самовласног кретања – кретања према себи као према бићу створеном „по икони Божијој“.

Хришћанско учење, на основама неоплатонизма, из идеје о Богу као о савршенству бића изводи космолошки аргумент добра, према коме све што представља садржај света јесте добро будући да постоји, пошто све што јесте може бити „само утолико уколико је савршено“, пошто несавршенство означава празнину и „сенку око бића“, не-биће, а не биће. Стога „у извесном смислу нема зла, јер оно постоји само као ’нешто што није’“ (Аверинцев 1982: 55). Створени свет по својим онтолошким прерогативима претпоставља и могућност онтолошког самозаснивања, јер свет мимо Бога јесте само твар без бића. Прелазак из небића у биће означава улазак у сферу Божјег утицаја, у којој бесмртност створеног припада Божанској композицији, у којој Бог као свебиће непрекидно обнавља бића ствари. Језик средњовековне књижевности признаје своју немоћ пред ћутањем бића, негира претензије на пренебрегавање неприкосновених граница, али афирмише праксу даривања природе мишљу у којој се, како проповеда Јован Дамаскин, здружују бојажљивост и љубав. Зато књижевни говор надмашује комуникативни оквир савременог језика и излазећи из односа међу људима усправља се пред ћутањем бића као инсигније човековог сагласја са тим ћутањем.

Размештајући се према реду и правилу, бића граде лепоту свемира те обележавају „вјечни број“ који ствари управља Богу, као безмерном бићу. Премда сам

„без мјере, без броја и без тежине“, те дакле и без реда, Бог је у Августиновом схватању потенцијалност која је почело сваке мере, броја и реда, пошто су недопуштени модели изван њега. Јединственост творевине исказана је њеном бројивошћу, која започиње јединицом, као законом лепоте произашле из „једнакости и сличности“. Уређеност омогућава усаглашавање, изједначење сваког броја „са самим собом“. Онтолошка вредност броја испуњава се у његовој округлини, која је јединица, истоветност себи самој, пошто ниједна „нарав не може постојати, бити то што јест, а да не тежи к јединству, да не буде налик самој себи, да не задржи своје мјесто с равнотежом“ (Moreschini 2009: 430). Јединица је у нумеричком систему *summus modus*, почетак мере и реда, безграничност начина, док сваки други број из јединице, као створење од Бога, прима „заједно с битком, свој модус“, тј. *species* (облик) и личност као границу свог начина.

Претпостављање љубави, стрпљења, смерности и сразмерности свему другом у *Хиландарском типичу* Светог Сава установљава онај начин према коме се не управља само култура живљења у манастиру, него којим се умањује и опозива ентропија света. Отуда између једног и мноштва у Савином тексту не постоји статистичка неједнакост у корист мноштва, већ се послушање уочава као онај прекобројни квалитет живота којим „један који чини вољу Господњу“ премашује „мноштво безаконика“. Савин један који је бољи од мноштва као да исијава чистотом форме и приближава се искуству божанске сврхе. Постојаност ствари не значи само „да свака ствар јест“, већ и да „остане на правој мјесту“. (Moreschini 2009: 432) Кретање од мноштва према једном „који чини вољу Господњу“ не значи напуштање мноштва, већ полагање путоказа и сврхе у бројеве: препознавање добра као мере и реда у манастиру, у културној и социјалној заједници, уздизање „ка контемплацији божанских стварности“ као уочавања реда у структури створеног света али и као истрајан рад – наше самоуређивање. Бивање изван закона јединства обесмишљава бројеве, у чијим односима и распоређивању Свети Сава читава прогресију воље у човеку за вољу Бога. Математички закон тиме се унапређује у онтолошки закон богољубног испуњења. Зар би се друкчије могло сабирати, одузимати, делити, множити? Да ли би се ишта могло срачунати, да већ сам рачун није резонанца унутарње динамике Бића? Стога Свети Сава над промеривим импулсима физиологије уздиже и постојање вишег искуства трајања у свету, „чисту форму“ богољубља, човекољубља, словеснољубља. Над усковитланошћу егзистенције, у времену, тихи ритам чистог бића, изван времена.

Извори:

Свети Сава 2009: Свети Сава, Студенички типик, *Сабрана дела*, Антологија српске књижевности, Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду (www.ask.rs).

Литература

Аверинцев 1982: С. С. Аверинцев, *Поетика рановизантијске књижевности*, превели Драгољуб Недељковић и Марија Момчиловић, Београд: СКЗ.

Avgustin 1973: Sv. Aurelije Avgustin, *Ispovijesti*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Богдановић 1991: Д. Богдановић, *Историја старе српске књижевности*, Београд: Српска књижевна задруга.

Мајендорф 2008: Ц. Мајендорф, *Византијско богословље – историјски токови и догматске теме*, са енглеског превео Јован Ђ. Олбина, Крагујевац: Каленић.

Moreschini 2009: С. Moreschini, *Povijest patrističke filozofije*, prir. Stjepan Kušar, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.